

Березюк О.С. Методика поетапного управління процесом моделювання педагогічних ситуацій // Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 377-390.

МЕТОДИКА ПОЕТАПНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Як показують теоретичні та експериментальні дослідження, для функціонування складних динамічних систем пізнання необхідно управління, яке протидіє дезорганізації системи, забезпечує здійснення її цілей і завдань. „У найзагальнішому вигляді управління може бути визначене як упорядкування системи, тобто приведення у відповідність об'єктивній закономірності, яка діє в даному середовищі” [7, с. 25].

Ми розглядаємо моделювання як засіб підготовки до спілкування. Тоді прийоми управління процесом моделювання педагогічних ситуацій повинні забезпечувати формування позитивних мотивів у педагогічному спілкуванні, засвоєння теоретичних знань і відпрацювання засобів практичних дій.

Потрібно також пам'ятати, що управління діяльністю студентів включає два основних функціональних аспекти: і н ф о р м а ц і й н и й , що пов'язаний з розробкою предметного змісту діяльності студента, і о р г а н і з а ц і й н и й , спрямований на розробку форм діяльності студента.

Загальна стратегія викладача – включити студента в активну і самостійну творчу діяльність, поставити в позицію суб'єкта цієї діяльності для того, щоб він оволодів способами моделювання педагогічних ситуацій, які йому пропонуються, щоб краще оволодів навичками спілкування, комунікативними вміннями.

Враховуючи основні завдання розробленої нами методики в управлінні процесом моделювання педагогічних ситуацій, як засобом підготовки студентів педвузу до спілкування з учнями, ми виділяємо такі етапи: п і д г о т о в ч и й , т р е н у в а л ь н и й і т в о р ч и й .

На першому, п і д г о т о в ч о м у етапі, в центрі уваги повинно бути засвоєння теоретичних та операційних знань, які лежать в основі моделювання. На цьому ж етапі студенти почнуть моделювати найпростіші педагогічні ситуації репродуктивного типу, тобто моделювати ситуації теоретичного та експресивного блоків.

Під час подачі теоретичного матеріалу викладачеві доцільно поряд з розв'язуванням інформаційних завдань, використовувати прийоми, які контролюють під час лекції рівень розуміння студентами матеріалу, що вивчається. Тут не уникнути риторичних запитань, короткої бесіди на початку лекції з попередньо вивченого матеріалу. Можна подати систему запитань і завдань за підручником, за навчальними посібниками і додатковою літературою, підтвердити теоретичні положення ситуаціями, які розкривають зміст положень, понять, явищ педагогічного спілкування.

Що стосується практичного боку, тобто педагогічного тренінгу, то на I етапі доцільно увагу студентів звернути на вправи репродуктивного типу, які спрямовані на практичне оволодіння елементами педагогічної комунікації, що сприяють розвитку комунікативних здібностей, набуттю навичок управління спілкуванням.

Ми знайомимо студентів з основами техніки саморегуляції, з формуванням уявлень про можливості володіти своїм самопочуттям, своїм психічним станом під час спілкування. Це контроль своєї поведінки (регуляція м'язового напруження, темпу дихання, мови, руху); розвантаження в діяльності (трудотерапія; бібліотерапія, музикотерапія) та інші. Для формування умінь знімати фізичну та психічну напруги можна використовувати прийоми психорегуляції (В. І. Леві, Т. С. Яценко).

Ось кілька практичних прикладів.

Завдання 1. Зняття м'язової напруги в процесі виконання елементарних педагогічних дій. Увійти в уявний клас, підійти до столу (перевірити стислість м'язів і зняти зайве напруження); пройтись по класу, сісти за стіл (зняти зайве напруження); писати за столом (зняти зайве напруження); писати на дошці, закріпити плакати (зняти зайве напруження).

Завдання 2. Увійти в уявний клас, привернути до себе увагу без мовного спілкування – засобами міміки, пантоміміки, зору.

Завдання 3. Зверніться до учня, використавши різні пристосування (прохання, вимогу, попередження, похвалу, гумор, наказ і т.д.).

Завдання 4. Слово „так” („ні”) вимовити: голосно; тихо; коротко; протяжно; заїкаючись; твердо; здивовано; захоплено; задумливо; ніжно; з іронією; злісно та ін.

На підготовчому етапі особлива увага приділяється аналізу та оцінці даної ситуації, тобто аналітичному етапові в моделюванні

педагогічних ситуацій. При цьому враховуються різні рівні пізнавальної діяльності студентів, їх активність і самостійність в оволодінні педагогічним професіоналізмом.

Тут студенти можуть моделювати ситуації-ілюстрації, тобто демонструвати найбільш вірогідні розв'язки даних проблем, та ситуації-вправи на вироблення і закріплення найпростіших навичок спілкування.

Основна мета викладача при виконанні даних завдань – навчити студентів аналізувати і аргументувати своє рішення, передбачати та прогнозувати кінцевий результат своєї діяльності та діяльності учнів.

Наведемо кілька прикладів.

Завдання 5. На уроці алгебри у 8 класі вчитель повторює з учнями побудову графіків квадратного тричлена і просить кожного учня на спеціально заготовлених табличках навести приклади. Двоє учнів виконують це завдання на дошці. Виявляється, що поруч з правильними прикладами в учнів є і помилкові ($y = x$; $y = x^2$). Під час обговорення виправляються помилки. Тим, хто їх допустив, дають можливість перекреслити неправильні приклади і поруч записати правильні. У тому випадку, якщо учень не в змозі це зробити сам, він зможе використати запис, зображений на дошці.

Проаналізуйте ситуацію уроку, визначте спосіб організації роботи учнів. Дайте йому характеристику.

Завдання 6. Один із учнів навмисне порвав підручник свого однокласника. Ваші дії?

Завдання 7. Ви увійшли в клас. Дуже задоволені результатами попередньої роботи. Зараз ви скажете...

Завдання 8. Проведіть в „уявному” класі математичний або словниковий диктант.

Завдання 9. Осудіть учня за недобросовісне ставлення до виконання домашнього завдання.

Завдання 10. Підготуйте міні-бесіду на тему: „Труд і мораль”, визначивши клас, в якому будете проводити; відберіть приклади і факти з життя, придумайте питання, які забезпечили б активність учасників бесіди, запропонували план-конспект для обговорення студентам групи.

Як підсумок оволодіння уміннями експресивного блоку, студентам пропонується скласти під керівництвом викладача програми самонавіювання на професійний стиль поведінки при спілкуванні з учнями. Що стосується формування почуття природної свободи

взаємовідносин і контактності спочатку в своїй групі, в „уявному” класі, з поступовим перенесенням на реальний клас та учнів, то тут можна застосувати методику ігрового тренінгу, запропоновану Т. С. Яценко.

Це можуть бути завдання типу:

Завдання 11. (вправи на короткий діалог).

Учасники діляться на пари, в яких один – вчитель, другий – учень. Ведучий дає їм теми для діалогу на 5 хвилин, потім вони обмінюються ролями.

Завдання 12. На початку уроку виявилось, що всі учні не зрозуміли, як виконати домашнє завдання. Що ви будете робити?

Завдання 13. Учень грубо відповів учителю і це вже не вперше. Дати психологічну замальовку бесіди вчителя з учнем. Для цього необхідно студента познайомити зі схемою психологічного контакту, допомогти йому створити такий алгоритм замальовки:

- З якою метою я починаю бесіду?
- Чого я жду від цієї розмови?
- Як ставиться до теми бесіди мій співрозмовник?
- Чи є в нього бажання вести бесіду зі мною?
- Як я себе поведу, якщо він буде уникати теми розмови?
- Чи можлива конфліктна ситуація?
- Які шляхи виходу із конфлікту?
- До якого результату бажано прийти в процесі бесіди?
- Які перспективи розвитку взаємовідносин після бесіди?

Отже, під час першого підготовчого етапу моделювання педагогічних ситуацій теоретичного та експресивного блоків спрямоване на орієнтацію студентів готуватись до спілкування з учнями, на створення в них установки на володіння комунікативними вміннями, ознайомлення з методикою моделювання найпростіших типових педагогічних ситуацій; на стимулювання до оволодіння уміннями і навичками моделювання. На цьому етапі використовуємо завдання, які мають репродуктивний характер, відбувається виконання конкретних завдань викладача. Тому потрібно пам'ятати, що використання репродуктивних методів навчання слабо сприяє розвитку в студентів умінь розуміти та професійно мотивувати педагогічну доцільність своїх дій, які здійснюються спочатку в модельованих ситуаціях навчання школярів, а пізніше і в реальному спілкуванні з учнями під час практики. Установка тільки на механічне відтворення дій за зразком, без осмислення суті проєктивної, гностичної, дидактичної діяльності вчителя з точки зору сучасних вимог малоефективна.

Тому моделювання педагогічних ситуацій на цьому етапі ще не приводить до стійкого оволодіння вміннями, до творчого застосування їх. Це завдання наступних етапів.

Другий етап – тренувальний. На цьому етапі широко застосовується методика ігрового тренінгу, більше уваги приділено формуванню умінь соціально-перцептивного блоку (моделювання особистості учня, його психічного стану за зовнішніми ознаками, вміння „подати себе” в спілкуванні з учнями), а також умінь вербального та невербального контакту з учнями. Тобто йде подальший розвиток формування педагогічної позиції, її основного компонента – гуманізму, соціально-перцептивних здібностей учителя.

Тут студенти повинні практично оволодіти системою умінь та навичок моделювання педагогічних ситуацій проєктивного та конструктивного типів.

Якраз на другому, тренувальному, етапі відбувається закріплення теоретичних знань про спілкування та відпрацьовуються елементи моделювання більш складних педагогічних ситуацій.

Так, під час лекцій студентам пропонується співставити певні педагогічні факти, зробити висновки, проаналізувати певну ситуацію, визначити своє ставлення до вивчаючих фактів.

Що стосується педагогічного тренінгу, то тут дії носять не тільки репродуктивний, а й частково-пошуковий характер. На основі аналізу, порівняння різних варіантів вибирається оптимальний варіант моделювання поведінки в тій чи іншій ситуації. Студенти розробляють конкретний варіант свого розв'язку.

Моделювання педагогічних ситуацій на розвиток компонентів готовності до педагогічного спілкування (соціально-перцептивний блок) на тренувальному етапі також обов'язково відбувається під керівництвом викладача.

Проведення занять методом навчального моделювання педагогічної ситуації вимагає від викладача високого рівня педагогічної майстерності. Адже йому потрібно здійснювати програму управління процесом моделювання, що розвивається, показати прийоми виконання різних операцій, проаналізувати результати конкретних дій студентів, виявляти і виправляти методичні недоліки в роботі, стимулювати активну роботу всієї групи. Часто зустрічаються ситуації, в яких викладач змушений грати роль безпосереднього учасника. Наприклад, в ході заняття „Моделювання педагогічних ситуацій на розвиток культури мовлення” при виконанні вправ на розвиток інтонаційної виразності мови студентам пропонувалося вимовити фразу „Увага, погляньте на дошку” з різною інтонацією

(вимогливо, обіцяючи цікаве, сердито, радісно і т.д.). У деяких студентів виникали труднощі у виконанні цієї справи. Наприклад, як вимовити фразу весело? Тоді викладач пропонував змодельовати таку ситуацію: „Уявіть собі, що при розв’язуванні складної задачі ваш „слабкий” учень розв’язав її вірно. У вас виникає радість майстра. Ви бачите результат своєї праці, а це – радість”.

Беручи участь у моделюванні навчальних ситуацій соціально-перцептивного блоку, викладач повинен уміти показати студентам зразок розв’язання певного завдання.

А вони можуть бути такого типу:

Завдання 14 (на розвиток міміки, пантоміміки, культури мовлення). Уважно розглянути фото або репродукцію картини. Ввійти в образ певної людини, уявити себе в цій ситуації. Вловити настрій і спробувати повести себе так, як могла б себе повести ця особа (встати, пройти, закрити двері і т.д.). Потрібно передати пантоміміку людини, висловити будь-яку фразу, вгадати особливості мовлення, інтонації, манеру розмовляти.

Завдання 15 (на удосконалення мови вчителя, інтонаційну виразність мови). Ви – учитель. Учитель пояснює новий матеріал, входять учні, які запізнились. Ваші дії в цей момент...

Завдання 16 (на розвиток професійного сприймання, уявлення та уяви вчителя). Гра „Оповідання по колу”. Ведучий розпочинає вести розповідь: „Зайшовши в клас після дзвінка, молодий вчитель побачив...” Далі продовжує наступний і т.д. Останній учасник повинен закінчити оповідання. Встановлюється мінімум та максимум внеску кожного: від речення до 0,5-1 хв. розповіді.

Завдання 17 (на розвиток мислення, уяви). Дж. Родарі розглядає у своїй книзі „Грамматика фантазій” ряд алгоритмів складання казок. Зокрема пропонуються „Функції Проппа” зведені до 20 елементів (для спрощення процесу складання). Ці елементи виписуються на 20 картках. Учасники витягують картки (можна по черзі, можна в різних варіантах, як описує Дж. Родарі) і складають свою казку. Для більшої ефективності даної гри можна дати індивідуальні завдання.

Невід’ємною частиною формування соціально-перцептивного блоку є рольова гра та мікрвикладання (мікроурок, мікробесіда). Організація моделювання рольової гри вимагає від викладача певної попередньої роботи: продумування домашніх завдань студентам (педагогічні та психологічні замальовки), вибір питань мікроанкетування, складання контрольних завдань, розробка методики навчально-педагогічних ігор та ін.

Викладач повинен враховувати реальність, проблемність ситуацій, допомогти студентам увійти в ситуацію, оволодіти рольовою поведінкою. Для цього необхідно продумати модель функціонування явища, яке розглядається, визначити функції кожного учасника, механізм гри. Основу моделювання навчальної діяльності майбутнього вчителя складають проблеми педагогічного спілкування. Студенти вчаться мотивувати оцінку знань учнів, аналізувати педагогічні ситуації за темами, розподіляти увагу при опитуванні, переконувати, проводити групові та індивідуальні бесіди з школярами.

Заняття із студентами спрямовані також на оволодіння елементами методичної майстерності вчителя на уроці, майстерності вихователя. Тут можна моделювати окремі фрагменти уроку, пов'язані з активізацією учнів при опитуванні і поясненні матеріалу із застосуванням ТЗН, наочності, та моделювати культуру роботи вчителя біля дошки. Студенти вдосконалюють свої вміння публічного виступу, вміння переконувати.

Звернемося до прикладів.

Завдання 18. У класі тихо. Всі працюють. Лише одна учениця закрила зошит, поклала ручку і дивиться у вікно. Програйте і розв'яжіть цю ситуацію.

Завдання 19. Учителька доручає двом учням прибрати в класі. Вони відмовляються. Спроектуйте ваші дії і програйте цю ситуацію.

Завдання 20. Змоделюйте і програйте фрагмент уроку „Пояснення нового матеріалу” з використанням методу розповіді.

Завдання 21. Ви вирішили піти з класом в театр подивитись цікавий спектакль, а учні не дуже активно підтримують вашу ідею. Переконайте їх.

Завдання 22. Гра „Планування виховної години”. Вся група, поділена на мікрогрупи по 3-4 людини, розробляє один план виховної роботи на чверть. Моделлю класу є клас, в якому студенти проходять неперервну педагогічну практику. Кожна мікрогрупа формулює власні педагогічні задачі і вибирає методи та форми розв'язування тільки за одним напрямом роботи. Потім у процесі дискусії складається спільний план.

Виконання будь-якого завдання обов'язково аналізується групою педагогічного тренінгу, відмічаються моменти, в яких учасник відійшов від накресленого плану, аналізуються причини імпровізації та її продуктивність, детально розглядається структура спілкування, органічність і свобода спілкування з класом і управління цим процесом. Аналізуються також способи досягнення поставленої мети, їх відповідність особливостям спілкування педагога з класом,

ефективність і ступінь відповідності запланованим прийомам. При цьому оцінюються можливості управління своїми емоціями, психічним станом, виражальними можливостями (міміка, мова).

На другому етапі моделювання репродуктивних типових ситуацій змінюється на моделювання ситуацій більш складних, нетипових, прогностичного або конструктивного типу. На цьому етапі повинні подолатись ті стереотипи, які нерідко склалися у студентів ще тоді, коли вони навчалися у школі, про суб'єктно-об'єктні стосунки вчителя і учня. Це значною мірою залежить від сформованості комунікативних умінь, від володіння педагогічною технікою, від глибокого усвідомлення всіх своїх дій – умінь, навичок, які входять у систему моделювання педагогічних ситуацій.

Тому при переході до наступного етапу, варто врахувати рівень підготовленості студентів до самостійної діяльності. Творчий характер моделювання педагогічних ситуацій передбачає необхідність оволодіння студентами навичками пошуково-дослідницької роботи. Досягаємо певної мети на третьому етапі, коли здійснюється творче, самостійне моделювання педагогічних ситуацій.

На творчому етапі у процесі подачі теоретичного матеріалу студенту можна запропонувати відповісти на поставлене запитання, розібратись у запропонованій проблемній ситуації, визначити шлях виходу з неї, розв'язати педагогічну ситуацію, висловити свою точку зору в дискусії, що виникла. Потрібно сформулювати у студента особисту зацікавленість, установку на творчу педагогічну діяльність, певні професійні переконання і принципи.

Пізнавальні педагогічні ситуації тут можуть використовуватись на початку подачі теоретичного матеріалу. Для того, щоб привернути увагу студентів до даної теми, викликати інтерес до неї, при аналізі ситуації студенти зможуть самі сформулювати проблему, яку потрібно розв'язати.

Студентам у процесі викладу теоретичного матеріалу можна запропонувати змоделювати педагогічні ситуації, щоб проілюструвати те чи інше теоретичне положення, показати зв'язок теорії з педагогічною практикою.

Моделювання педагогічних ситуацій доцільне і в кінці викладу теоретичного матеріалу, у підсумках.

Аналіз проведеної роботи зі студентами свідчить, що виконання завдань третього етапу доступне далеко не всім, бо більшість студентів опановують лише завдання першого та другого етапів. Але робота над удосконаленням організаційних форм навчання та розв'язанням саме

творчих завдань повинна тривати, оскільки це ефективний засіб підготовки до спілкування з учнями майбутніх учителів.

Як уже зазначалось, основною особливістю діяльнісного підходу підготовки до спілкування майбутніх учителів є те, що він не тільки націлює на широке застосування активних методів навчання, зокрема моделювання педагогічних ситуацій, але й створює умови для переносу засвоєних способів діяльності в нові ситуації.

Пропонуємо таку діяльність студентам, яка б сприяла прояву потреби в них обґрунтувати свої власні твердження, коректувати власну систему моделювання. Без цього неможливе ні свідоме засвоєння змодельованих ситуацій, ні їх творче розв'язання.

На III етапі студенти моделюють педагогічні ситуації поведінкового блоку.

Особливу увагу звертаємо на розвиток педагогічного уявлення. Створені на заняттях педагогічні ситуації передбачають умови, коли студенти самостійно уявляють педагогічні образи і перетворюють їх відповідно до поставленої мети. Вміння створити ситуацію, якої безпосередньо немає, потребує певних необхідних для педагога дій, стає засобом розвитку педагогічної уяви студента.

Ми навчали студентів не шляхом відпрацювання конкретних педагогічних ситуацій, а йшли шляхом перетворення в умовно педагогічну ситуацію різних реальних шкільних подій. Студент брав участь у створенні цієї ситуації і шукав вихід з неї, потім перетворював її, виділяючи ті чи інші сторони, комбінуючи різні її моменти, і розв'язував її знову. Так у процесі моделювання педагогічних ситуацій формується ініціативне, творче ставлення до роботи, професійне вдосконалення.

На цьому етапі студент чітко усвідомив свої професійні якості педагога, ставлячи такі запитання:

Як мене сприймають оточуючі?

Які мої здібності розуміти партнера?

Які мої сильні і слабкі сторони в спілкуванні?

Що мені потрібно коректувати в своїй поведінці, щоб успішно спілкуватись з людьми?

Наскільки я можу включатись в ситуації?

Наскільки я можу моделювати ситуації і що мені потрібно подолати в собі, щоб цьому навчитись?.

При цьому доцільно звернутись до системи управління творчим самопочуттям за методикою К. С. Станіславського. Виникнення творчого самопочуття у вчителя складне тому, що педагогу, як і актору,

майже постійно доводиться працювати з одним і тим же матеріалом. А захопитись раніше знайомим і ставшим майже звичним, – дуже тяжко. Тому важливою умовою створення емоційно привабливої задачі є уміння педагога оновлено сприймати весь педагогічний процес: матеріал, методику побудови діяльності, аудиторію і самого себе.

Педагогічні ситуації оживуть лише тоді, коли буде творче осмислення, особливий інтерес.

Завдання К. С. Станіславського про „надзадачу” у творчості важливе для педагогічного спілкування. Говорячи про „надзадачу”, К. С. Станіславський мав на увазі світогляд митця, в нашому випадку вчителя, інформацію, яка подана через особисті почуття вчителя, через його „бачення”. Вона повинна перестати бути „мертвим” матеріалом, повинна перетворитися в переконання, підкріплене почуттям, повинна викликати бажання сперечатись, шукати, погоджуватись або відстоювати власну точку зору.

„Надзадача” в педагогічній творчості мобілізує творче самопочуття педагога. Студентів ми включали в такий творчий процес, де осмислювалась їхня діяльність: перегляд конспекту, плану уроку, розробки, оновлення їх, вироблення власного відношення до матеріалу. А потім підключали емоційний апарат, мобілізували творчу волю.

Наведемо кілька прикладів таких завдань.

Завдання 23. Проаналізуйте основні причини зривів у вашому настрої при спілкуванні з дітьми.

Завдання 24. Намагайтесь осмислити ваші індивідуальні шляхи подолання „нетворчого” етапу.

Завдання 25. Напишіть педагогічну замальовку на тему: „Яким я уявляю собі спілкування з учнями мого класу?”.

Завдання 26. Дайте психологічну замальовку розв’язання конфліктної ситуації на уроці.

Завдання 27. Ви відчуваєте, що у вас контакти з учнями надто офіційні, ви не отримуєте належного задоволення від спілкування з ними. Що доцільно для цього зробити? Чи значить це, що індивідуальний стиль спілкування слід змінити?

При формуванні умінь поведінкового блоку ми йшли шляхом розвитку творчих здібностей через систему творчих завдань. Після опрацювання типових ситуацій студенти одержували творчі завдання групового та індивідуального характеру. Завдання обов’язково мали бути реалізовані спочатку в ігровій групі, а потім – у школі, в

безпосередньому контактуванні з дітьми. Таким чином, педагогічна ідея та її творча реалізація перевірялись практикою. Особливою формою індивідуального моделювання педагогічних ситуацій тут виступає мікровикладання.

Звернемося до прикладів.

Завдання 28. Змоделювати і показати фрагмент уроку „Пояснення нового матеріалу” тривалістю не більше 3-5 хв. Звернути увагу на техніку моделювання.

Завдання 29. Змоделюйте педагогічні ситуації.

Ситуація I. Діти не виявляють інтересу до предмета, є прояви неповаги до вчителя. Які прийоми педагогічного впливу і як саме ви здійснюєте у цій ситуації? Розкажіть про них.

Ситуація II. Зайшовши до класу, вчитель побачив повний безпорядок, гамір. Які прийоми ви застосовуєте, як будете вести урок. Покажіть це на прикладі.

Ситуація III. Створіть проблемну ситуацію на уроці при вивченні даної теми (наприклад, на уроці фізики при викладанні теми „Інерція”).

Ми дійшли висновку, що творчий етап – це застосування засвоєних умінь у нових, нестандартних ситуаціях. Виконується моделювання педагогічних ситуацій творчого характеру не лише через колективні способи організації діяльності, а й через самостійне розв’язування завдань кожним студентом, на його пошук і конструкцію власної моделі. На перший план тут виходять ігрові ситуації. Студенти навчаються здійснювати педагогічний вплив як на умовах імітуючої педагогічної діяльності, так і в реальних шкільних умовах, під час проходження неперервної педагогічної практики. Тут, звичайно, найбільш доцільні ділові ігри, які використовуються не тільки як метод, а й як самостійна форма навчальних занять.

Ділова гра – це в певному розумінні імітація професійно-педагогічної діяльності, що пов’язана з управлінням навчально-виховним процесом. Такі ігри використовуються для розвитку творчого мислення, формування комунікативних умінь та навичок, для стимулювання уваги й підвищення інтересу студентів до занять, активізують процес оволодіння майбутньою професією.

Ділова гра є специфічним видом навчальної гри, в ході якої студенти здійснюють цілеспрямовані ігрові дії в модельованій ситуації сюжету гри і розподілених ролей.

Розглянемо специфіку організації педагогічних ігор на творчому етапі. Бажано, щоб педагогічні ситуації, які моделюються студентами, завжди мали сюжети, які пропонуються ними самими. Різні навчальні групи студентів мають різний соціальний досвід, різний інтелектуальний рівень, не однаковий ступінь усвідомленості педагогічних труднощів. Тому самі студентські сюжети є для викладача своєрідним тестом, який показує рівень педагогічної свідомості і досвіду групи. За гасло занять була запропонована така індійська мудрість „Майстер не вчить, а створює ситуації”.

Загальні умови проведення гри.

1. Сюжет пропонує реалізацію педагогічної ситуації.
2. Визначається мета гри – знайти оптимальну комунікативну стратегію поведінки в даній ситуації.
3. Виконавчий етап.

При аналізі головний акцент робиться на стиль та логіку спілкування, переконаність доведень, вміння володіти собою і т.д. Артистичні дані не обговорюються.

Наводимо приклад навчально-педагогічної гри "Виховання бережливості".

Мета гри: вдосконалення комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів при прийнятті вмотивованих рішень, у складанні та здійсненні планів з трудового виховання учнів.

Методичні рекомендації.

Для конкретної розробки варіантів розв'язування цієї задачі можна застосувати метод ігрового моделювання.

1. Викладач попередньо ознайомлює студентів із психолого-педагогічною ситуацією, рекомендує необхідну літературу. Студентів поділено на групи по 3-4 людини, кожна з яких розробляє свій варіант взаємодії. На кожен групу студентів виділяються рецензенти.

2. Стислий зміст психолого-педагогічної ситуації.

3. Хід гри.

Імітується засідання методичного об'єднання класних керівників, яке веде один із студентів – виконавець ролі керівника методоб'єднання. Старші груп захищають розроблені кожною з них варіанти намічених заходів.

Завдання 30. Розв'язання конфліктної ситуації.

Декілька студентів (3-7) розігрують сюжет-композицію про взаємовідносини у сферах „учитель-учні“, „учитель-батьки“, „учитель-колеги“, „учитель-адміністрація“ та різні поєднання типу „вчитель-батьки-учні“, „вчитель-учні-колеги“ і т.д. Сюжет не повинен бути складним, лаконічним, тому що потрібен не спектакль, а сам пошук стратегії спілкування.

Завдання 31. Провести гру „Засідання педагогічної ради вчителів школи“ на тему "Яким має бути урок у сучасній школі".

Мета гри: оволодіння майбутніми вчителями активними формами навчання і виховання учнів; озброєння їх уміннями й навичками аналізу ефективності уроків; формування комунікативних умінь.

Методичні рекомендації.

1. Коротко охарактеризувати педагогічні ситуації, які виникли (студенти самі придумують їх зміст).

2. Розподіл ролей між учасниками гри.

3. Короткі інструктивні вказівки виконавцям ролей.

Завдання 32. „Конкурс ораторів“.

Цей конкурс передбачає імпровізацію. Викликається будь-який учасник (бажано, щоб через цей конкурс пройшли всі студенти), який повинен підготувати промову на 2-3 хв. на будь-яку задану групою тему.

Можна називати не тільки теми педагогічні („Диференційоване навчання. Як ви його розумієте“, „Переваги проблемного уроку над стандартним“ і т.д.), а й теми, які стимулюють розкрити моральні особливості („Як я розумію чесність“ та ін.).

Завдання 33. Групу поділено на мікрогрупи (кількість – 5-6 осіб). Кожній групі пропонується розіграти казку на мотив „Ріпки“ зі своїми елементами імпровізації. Це можуть бути: події, що відбувається у наш час; поява нових осіб і т.д.

Завдання 34. „Інтерв'ю“.

У кожного студента по черзі всі бажаючі беруть інтерв'ю. Питання можуть бути такого характеру:

- Чи любиш ти вірші?
- Чи є в тебе хобі?
- Чого ти більше всього цінуєш у людях?

Ускладнений варіант.

Учасники гри задають питання „в ролях“: від імені вихователя дитячого садку, директора школи, батьків і т.д.

Викладена методика підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями є однією із спроб теоретичного обґрунтування і практичного застосування активного методу навчання спілкуванню – моделювання педагогічних ситуацій. Разом з тим, враховуючи динамічний характер підготовки до спілкування, ми вважаємо, що при моделюванні педагогічних ситуацій на заняттях та під час неперервної практики можна лише умовно говорити про завершеність підготовки до спілкування майбутніх учителів. Про сформованість у студентів педвузу готовності до спілкування можна лише говорити тоді, коли під час активної практики студента на посаді вчителя, взаємодія з учнями буде базуватися на співпраці та творчості.

Література

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя учителя в системе высшего педагогического образования : учеб. пособ. для пед. спец. высш. учеб. заведений / О. А. Абдуллина . – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Амосов Н. М. Моделирование мышления и техники / Н. М. Амосов . – К. : Наукова думка, 1965. –303 с.
3. Балл Г. А. Теория учебных задач: психолого - педагогический аспект /Г. А. Балл . – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.
4. Бодалев А. А. Психологические условия гуманизации педагогического общения / А. А. Бодалев // Сов. педагогика. – 1990. – № 12. – С. 65–71.

5. Гончаренко С. У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень / С. У. Гончаренко // Вісник Академії педагогічних наук України. – 1993. – № 1. – С. 11–23.
6. Дидактичні аспекти альтернативної освіти. – К. : Освіта, 1993. – 76 с.
7. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 142 с.
8. Каган М. С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с.
9. Кондратова Л. В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися : учеб. пособ. / Л. В. Кондратова. – М. : Изд-во „Прометей” МГПИ, 1990. – 160 с.
10. Краевский В. В. Дидактика как теория образования и обучения // Дидактика средней школы. – М. : Педагогика, 2002. – 189 с.
11. Моделирование педагогических ситуаций / под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. – М. : Педагогика, 1981. – 119с.
12. Мышление учителя / под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. – М. : Педагогика, 1990. – 104с.
13. Психолого-педагогические основы подготовки современного учителя : метод. рекомендац. для преподавателей пед. ин-тов / под ред. И. Я. Зязюна. – Полтава : Киев, 1990. – 92 с.
14. Роман Р. М. Формування педагогічної майстерності вчителів у вищій школі США: дис. ... канд. пед. наук. / Р. М. Роман. – К., 1993. – 173 с.
15. Семиченко В. А. Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза : учеб. пособ. / В. А. Семиченко. – Полтава, 1991. – 78 с.
16. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися / Т. С. Яценко. – К. : Освіта, 1993. – 208 с.